

ZUID-AFRIKA TRANSKEI

Tembe bij de poel van Nongqawuse.

Foto's Grard Koning

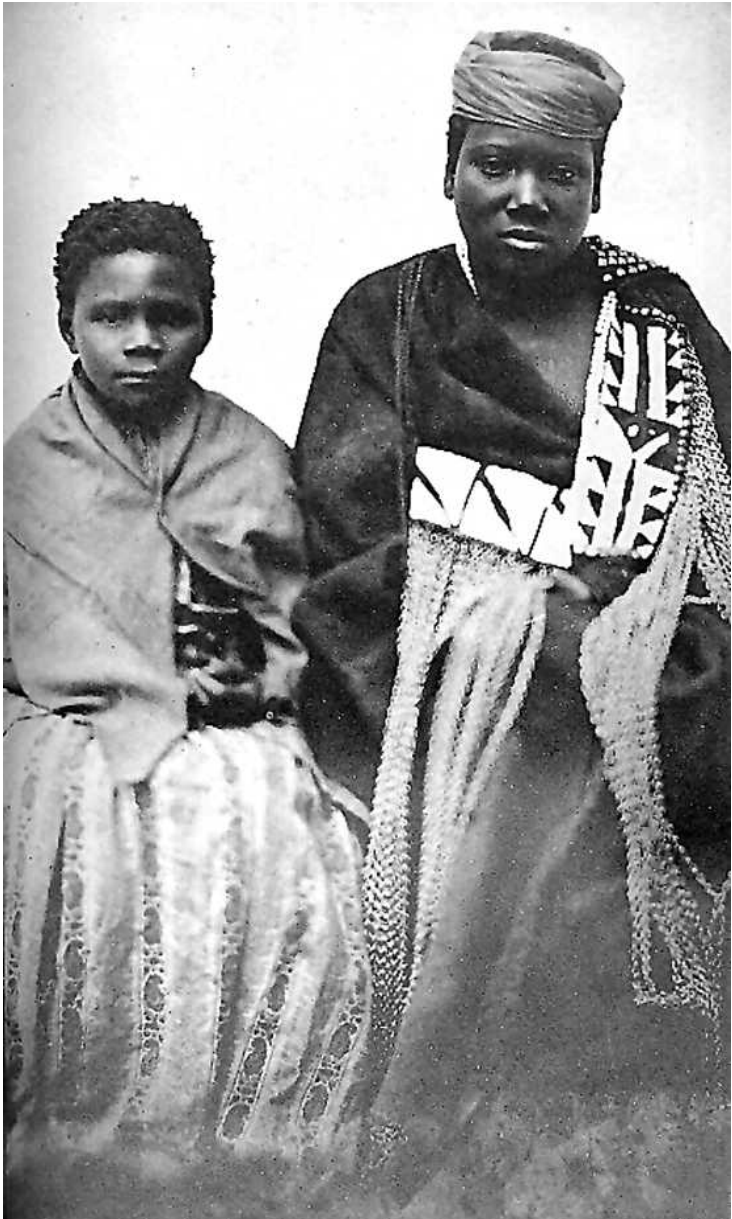
DOEN & LATEN

■ Slapen

Seagulls Beach Hotel in Kei Mouth, ongeveer 100 kilometer ten oosten van Oost-Londen. Goede locatie voor een bezoek aan de Gxarha Rivier, waar Nongqawuse haar profetie deed. Stevige wandeling. Een kamer kost tussen 30 en 70 euro per nacht.

■ Lezen

Elias Canetti beschrijft in *Massa en Macht* de 'zelfvernietiging' van de Xhosa, Atheneum. De meest gedetailleerde beschrijving van de collectieve zelfdoding in *The Dead Will Arise* van J. B. Peires, Raven Press. Een geromantiseerde versie: *Het Rode Hart* van Zakes Mda, Uitgeverij De Geus.

Nongqawuse (rechts) samen met de profeet Nonkosi.

De profeet had het mis

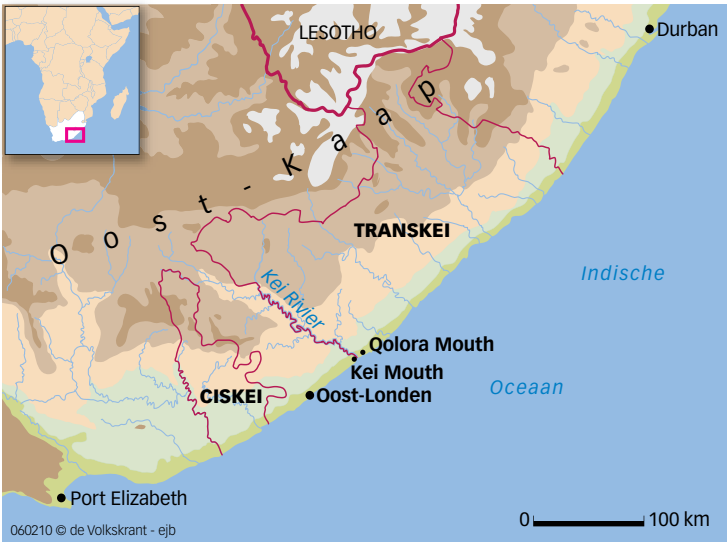
Het land van de Xhosa was in de tijd van de Apartheid een verloren land. Sinds de omwenteling gaat het er beter, al blijven de problemen groot. **Gerard Jacobs** reist naar de bron waar de jonge profete Nongqawuse een visioen kreeg over hoe de sterke stam haar land weer terug zou krijgen.

Het schuim spat over de rotsen in Qolora Mouth in de Oost-Kaap. 'De Xhosa noemen de blanken zo: zeeschuim', vertelt Rod Dewberry die een ouderwets familiehotel runt aan de kust. 'Ze geloven dat de blanken de zoon van God hebben gekruisigd. Als straf werden ze verbannen naar de diepte van de zee. Ze probeerden te ontsnappen en het land van de Xhosa te stelen en dat is precies wat de blanken deden. Ze kwamen uit zee, versloegen de Xhosa en bezetten hun land.'

Hij schenkt een brandy in voor mijn buurman aan de bar. Buiten loeit de wind rond het hotel. 'Luister, man. Wij moeten nu samenleven dus is het zaak dat wij proberen elkaar te begrijpen. Ik spreek hun taal', zegt hij en hij produceert een serie klikklanken uit het Xhosa. 'Ik ben hier geboren en opgegroeid, zoals de meeste blanken hier.' Hij wijst naar mijn aangeschoten buurman. 'Dit is Trevor Wigley. Ik geloof dat jullie een afspraak hebben.'

'Ik ben morgen uw gids', zegt Trevor en steekt zijn hand uit. 'Morgen. Nu ben ik dronken, althans geheel vrijwillig op weg om dronken te worden. Morgen breng ik je naar de bron waar Nongqawuse, de profeet, haar visioen kreeg.'

De vuilnisbelt van Zuid-Afrika, werd dit gebied in de jaren tachtig genoemd. Bar, onvruchtbaar. De blanken wilden het niet hebben. De Xhosa mochten er hun Thuisland stichten: Ciskei en Transkei. Het regent. Het is koud. Geen boom te bekennen op de oosttoever van de Kei Rivier. Een vrouw vraagt ons om een lift. Ze werkt bij een blanke familie in Kei Mouth. Vijf dagen per week, al twaalf jaar lang. En iedere dag loopt ze vanaf haar lemen rondavel, haar huisje, naar Kei Mouth, twee uur heen, twee uur terug. Ze heeft drie kinderen. De oudste, een zoon van 24, is werkloos. 'Natuurlijk', zegt ze. 'Iedereen is werkloos hier.' Ze heeft geen echtgenoot. Hij ging naar Johannesburg, op zoek naar werk. Zoals alle mannen. Hij kwam nooit

meer terug. Ze verdient 800 rand per maand. Te weinig om van te leven. Toch loopt ze iedere dag voordat de zon opkomt naar haar werk. En dan weer naar huis in het halfdonker. 'Wat moet ik anders?' We brengen haar thuis, over een modderige weg, langs schamele hutjes en rondavels.

Dit land zou de graanschuur van Afrika kunnen zijn

Dit is het land van de Xhosa, eens een machtige, gevreesde stam die lang verzet bood tegen de Britse kolonisten. Zeven oorlogen voerden ze in de eerste helft van de 19de eeuw. Toen brak hun weerstand en werden ze door het Britse leger onder de voet gelopen. Ik ben op zoek naar de plek waar de Xhosa, aangevoerd door de jonge vrouwelijke profeet Nongqawuse, de beslissen- de nederlaag zouden lijden.

De volgende morgen schijnt de zon. Trevor, nuchter en fit, wacht

samen met een jonge Xhosa, Tembe, 'gids in opleiding', op ons in het dorp. 'Kijk', zegt hij al na een paar minuten. 'Kijk naar die verwoerde tuinen. Ze zijn lui. Ze werken niet. Ze wachten op de regering. Ze houden hun hand op. Dat maakt me kwaad. Dit land is zo rijk. Het zou de graanschuur van Afrika kunnen zijn. Tembe, waarom werken jullie niet?' Tembe zwijgt en kijkt verlegen naar de grond. Trevor geeft zelf het antwoord. 'Omdat jullie drinken. That's why. Tembe, vertel onze gasten hoeveel dranklokalen er hier in de straat zijn', zegt hij na een korte stilte. 'Vijf, nietwaar? Wijs ze aan, jongen. Je kent ze allemaal, toch?'

Tembe reageert niet. Trevor haalt zijn schouders op. 'Wij hebben een fantastische regering. Wij hebben de beste grondwet uit de hele wereld. Alle huizen hebben elektriciteit gekregen, en stromend water. We hebben een school, een ziekenhuis. En toch, verdomme, blijven ze afhankelijk en apathisch.'

Hij beent het dorp uit. Tembe volgt hem stilletjes. 'Vergis je niet,' zegt Trevor. 'Ik was al lid van het ANC voordat de partij bovengronds kwam. Mandela is mijn held. Altijd geweest. Ik traine deze jonge kerel om toeristen rond te

Gids Trevor Wigley met op de achtergrond de Gxarha Rivier.

leiden. Maar soms raak ik verschrikkelijk gefrustreerd. Ik leer hem de namen van alle bomen, alle planten. Hij vergeet ze gewoon. Soms word ik zo ongeduldig. Sorry, maar ik blijf het proberen.' Hij staat stil boven op een heuveltop en schreeuwt uit alle macht: 'Viva Mandela!'

'Wij hadden zulke hoge idealen toen Mandela aan de macht kwam. Wij zouden de rijkdommen van het land delen. Iedereen zou samenwerken voor een betere toekomst. En kijk wat er gebeurd is. Een paar zwarten zijn onvoorstelbaar rijk geworden, maar de rest is nog steeds doodarm. En ze werken niet. Ze wachten tot de regering hen helpt.'

'De Britten', zegt hij als we de heuvel afdalen naar de Qolora Ri-

vier, 'sorry, dat ik het zeg, maar dat waren varkens. *Pigs all the way*. Ze versloegen de Xhosa en toen dwongen ze de koning om hun laarzen te kussen. Ze beweerden dat ze hier de beschaving kwamen brengen, maar ze doodden de koning en haken zijn hoofd eraf en namen het mee. Het was beestachtig.'

Soms, zegt hij, schaamt hij zich voor zijn afkomst. Voor zijn huidskleur. 'Het was een schandalige periode. Tot Mandela kwam. Hij heeft ons gered van een bloedbad.'

Trevor brengt ons naar een poel in de Gxarha Rivier, meer een beekje dan een rivier. 'Hier kreeg Nongqawuse haar visioen, in 1856. Hier in het struikgewas hoorde zij de stem van haar voorouders. Nongqawuse was een jong meisje. Ze

rende naar haar oom en vertelde dat zij geesten had gezien, de voorouders, die haar hadden verteld, zo gaat het verhaal, dat de Xhosa al hun vee moesten doden, al hun graan moesten verbranden. Uit de zee zou dan een machtig leger komen dat de Xhosa zou bevrijden. En dan zou hun kraal weer vol staan met nieuw, gezond vee. De graanschuuren zouden gevuld worden tot aan het dak.'

Wij gaan op een steen zitten in de poel. 'Het vee van de Xhosa was ziek. De Nederlanders hadden kort daarvoor Fries stamboekvee geïntroduceerd in het gebied. Die koeien hadden een longziekte en besmetten het vee van de Xhosa. De Britten verjoegen de Xhosa van hun land en verdeelden het onder blanke kolonisten.

'De Xhosa waren wanhopig. Ze geloofden Nongqawuse, zij doodden al hun vee, verbrandden hun graanschuuren en op de toppen van de duinen wachtten ze tot het leger van hun voorouders uit de zee zou verrijzen. Ze wachtten maanden lang. Zonder voedsel, zonder vee. Meer dan zestigduizend Xhosa stierven van de honger, meer dan de helft van het Xhosa-volk. Ze was een valse profeet, nietwaar Tembe?'

Tembe zwijgt en staart in het water van de poel. 'De Xhosa praten niet graag over deze periode', zegt Trevor. 'Mandela is een Xhosa', vertelt hij als we de loop van de beek volgen naar de lagune waar de Gxarha in zee uitmondt. 'Hij kent het verhaal ongetwijfeld. Iedereen hier kent het verhaal van Nongqawuse. Het verhaal van de valse profetie, de belofte van de overvolle graanschuuren, de overvolle weiden. De gebroken belofte. Er wacht geen leger in de zee om ons te redden van rampspoed. Tembe, geloof jij dat de voorouders in de zee leven? Wees eerlijk. Vertel onze gasten de waarheid.'

'Ja, they live there', zegt Tembe schuchter.

Meer verhalen van Gerard Jacobs over Zuid-Afrika op volkskrantreizen.nl/zuidafrika

ADVERTENTIE

DB BAHN

Comfort heeft voorrang:
Met Autozug-Spezial van Düsseldorf naar München.

Of naar Frankrijk, Italië en Oostenrijk vanaf 149 euro.

De aanbieding geldt voor één persoon, op een losse plaats in een couchetterituig, inclusief vervoer van een voertuig. Begeleidende reizigers betalen een vaste prijs van 60 euro. Zolang de voorraad strekt. Boek bij Treinreiswinkel (071-5137008) of op www.dbautozug.nl.
Mobieler per spoor.

WEBFOTO VAN DE WEEK

Het is nog niet eenvoudig een intrigerende foto van een schoenpoetser te maken, zo bleek uit de inzendingen. Deze foto van Frederik de Vries sprong eruit: een schoenpoetsabri in Cuzco, Peru. Volgende week: gewaardeerde vervoermiddelen. Stuur foto's naar reizen@volkskrant.nl.